

Tinstab il-Flames Antifona f'għieħ Sant'Andrija Appostlu

Neil Zammit

Ftit huma dawk il-parroċċi mxerrda madwar Malta u Għawdex li jgawdu minn repertorju vast ta' mużika sagra. Minkejja ċ-ċokon tagħha, il-parroċċa ta' Ħal Luqa tista' tiftaħar li tul il-medda tas-snin, il-festa ad unur Sant'Andrija Appostlu gawdjet mis-servizz tal-aqwa *maestri di cappella* li kellna f'pajjiżna. Xhieda ta' dan kollu huma l-ħafna ittri fil-ġurnali lokali, li jagħtu rendikont dettaljat tal-festa interna li kienet tiġi ċelebrata bl-akbar pompa nhar it-30 ta' Novembru ta' kull sena.

Sfond storiku

M'għandniex xi ngħidu, il-mużika ta' dawn l-antifoni kienet tqanqal fervur sħiħ hekk kif kienet tindaqq bl-orkestra, lejlet u nhar il-festa. Is-Surmastrijiet Giuseppe Malfiggiani u Gaetano Grech, li dan tal-aħħar kien ukoll direttur tal-Filarmonika *L'Unione*, kitbu żewġ antifoni mexxejja u tal-widna, b'idjoma operistika għall-aħħar li kienet tirrifletti l-epoka li fiha għexu u kitbu dawn iż-żewġ kompożituri. Is-Surmast Malfiggiani serva għal numru ta' snin bħala *maestro di cappella* fil-Parroċċa ta' Ħal Luqa. Għaldaqstant, kienet xi haġa normali li huwa wkoll jimmużika l-antifona li titkanta fil-festa tal-qaddis patrún. Mhux l-istess nistgħu ngħidu għas-Surmast Prof. Gaetano Grech, għax din l-antifona minn tiegħu nkitbet apposta biex tindaqq waqt il-*prima messa* (fl-1 ta' Jannar 1894) tas-sacerdot novell Dun Rosario Cremona, iben Vincenzo Cremona li kien wieħed mill-ewlenin presidenti tal-Filarmonika *L'Unione*.

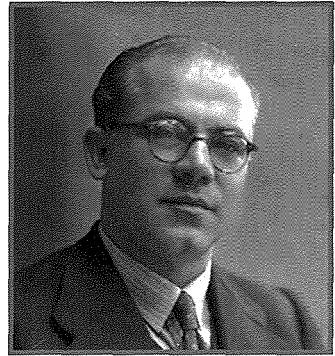
Mro Ferdinando Camilleri

Tispikka aktar hija t-tielet antifona, miktuba mill-maġhruf Dott. Paolo Nani fl-1879. Din l-antifona hija tassew kapolavur ieħor mużikali ta' Nani, tant li għadd ta' ġurnali kienu jikkummeentaw dwarha meta kienet għadha tindaqq fil-jiem tal-festa titular. Dott. Paolo Nani serva għal numru ta' snin bħala *maestro di cappella* u warajh ibnu Anton, li baqa' għaddej fuq il-passi ta' missieru u kien jesegwixxi l-mużika tiegħu u ta' missieru. Il-*Cappella* Nani baqgħet attiva sew f'Ħal Luqa sal-ewwel kwart tas-seklu għoxrin, meta mbagħhad daħlet fix-xena l-*Cappella* Camilleri.

Jissemma li madwar is-sena 1930, is-Surmast Ferdinando Camilleri ħa f'idejħ il-

mużika ta' lejlet u nhar il-festa ta' Sant'Andrija Appostlu. Din id-deċiżjoni minn naħa tal-prokuratur tal-festa ta' dak iż-żmien kienet t'fisser bidla radikali fil-mużika li kienet tindaqq f'dawn il-jiem ta' festa, inkluż l-antifona primarja, Minħabba l-*Motu Proprio*, kull parroċċa kellha tadatta għal dawn l-istruzzjoninjet godda maħruġa mill-Vatikan. Għaldaqstant, l-għażla waqgħet fuq Ferdinando Camilleri, li diġà kien magħruf sewwa ġewwa Hal Luqa peress li tweled u trabba f'dan ir-raħal u kien strumentali biex flimkien ma' missieru Vincenzo, waqqfu l-ewwel banda tar-raħal fl-1880 bl-isem *L'Unione*.

Il-*Cappella* Camilleri ntlagħget tajjeb ħafna, tant li wara li rtira Ferdinando Camilleri, ibnu Giuseppe ħa t-tmexxija f'idejh u kien jiġi jmxxi l-mużika ta' lejlet u nhar il-festa. Il-*primi vespri* solenni, il-quddiesa l-kbira, is-*secondi vespri* u d-dhul tal-purċissjoni keinu jsiru bl-akbar pompa, saħansitra anke fl-ewwel snin ta' wara l-gwerra l-kbira. Minkejja li l-festa kienet xi ftit ridotta kawża tat-tiġrif li ħalliet warajha l-gwerra, iċ-ċelebrazzjonijiet ġewwa l-knisja baqgħu jsiru kif titlob il-liturgija. Dan kollu nistgħu nikkonfermawh kemm mir-reġistri tal-prokura tal-festa kif ukoll mid-dokumentarju viżiv li l-*Australian Broadcasting Corporation (ABC)* hejjiet fl-1968 bl-isem '*Two Trumpets for Saint Andrew*', liema dokumentarju juri biċ-ċar id-devozzjoni lejn Sant'Andrija Appostlu, li kienet għadha b'saħħitha sa dawk iż-żminijiet. F'parti minn dan id-dokumentarju, fost l-oħrajn, jinstemgħu n-noti melodjużi ta' wieħed mis-salmi li jtkantaw waqt il-*primi vespri* solenni ta' lejlet il-festa, kompożizzjoni ta' Ferdinando u Giuseppe Camilleri.

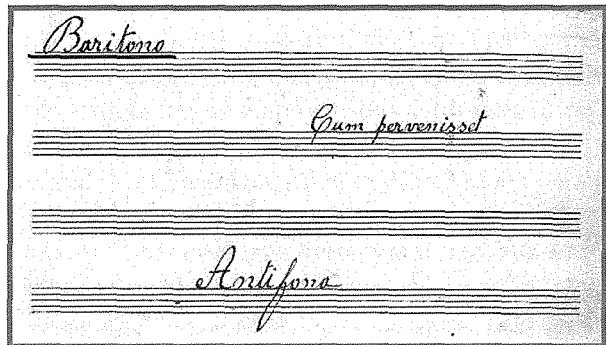

Mro Giuseppe Camilleri

F'nofs is-snin sittin, il-kliem tal-antifona ta' Sant'Andrija ġie adattat għall-mużika ta' innu Marjan li kien kiteb aktar qabel Patri Domenico Anastasi *O.S.A.*, u din bdiet tindaqq ta' kull sena mill-kor parrokkjali *Excelsior* fil-jiem tat-tridu. Sadanittant, is-Surmast Giuseppe Camilleri baqa' jmxxi l-mużika ta' lejlet u nhar il-festa sal-1975, meta mbagħad kellu jirtira minħabba saħħtu. Sa dik il-ħabta, is-Surmast Camilleri kien baqa' jdoqq l-antifona ta' missieru, iżda wara li spiċċa mill-kariga ta' *maestro di cappella*, din l-antifona baqgħet mistura u hadd aktar ma sema' biha.

Tinstab l-Antifona ta' Camilleri

Mir-ricerka li kont għamilt madwar sitt snin ilu, kellni provi biżżejjed li kienu jeżistu xejn anqas minn ħames antifoni ddedikati lil Sant'Andrija Appostlu, li minn nofs is-seklu dsatax sal-lum, indaqq xi darba jew oħra fil-jiem tal-festa. Dawn kienu ta' Giuseppe Malfiggiani, Dott. Paolo Nani, Gaetano Grech, Ferdinando Camilleri u Domenico D'Anastasi *O.S.A.* Kollha kienu f'idejna minbarra dik ta' Camilleri. Fittixt kemm-il darba fl-Arkivju Parrokkjali, fl-

Waħda mill-partijiet tal-Antifona

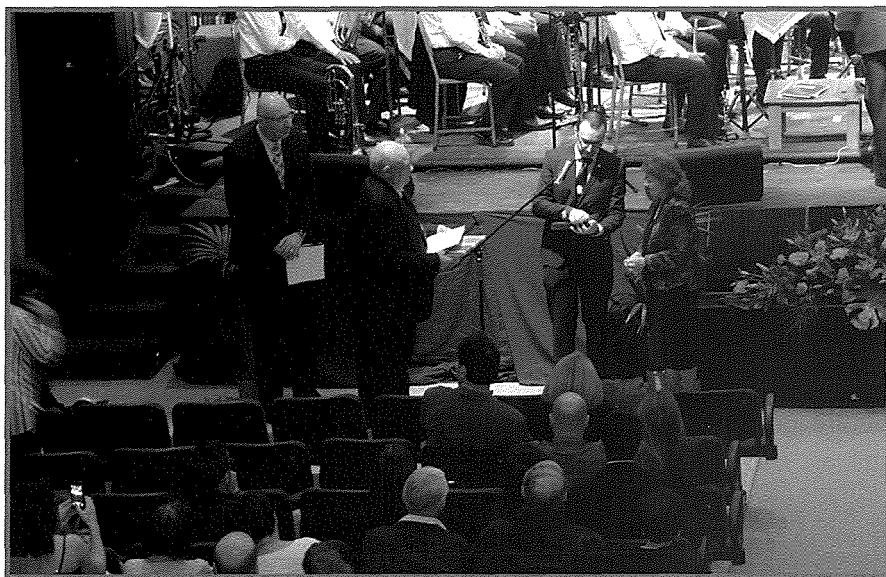
arkivju tas-Socjeta L'Unjoni, kif ukoll fl-Arkivji tal-Katidral Metropolitan tal-Imdina, izda kien kollu għal xejn.

Sadanittant kont għamilt konoxxenza mas-sinjura Antoinette Fava, bint is-Surmast Giuseppe Camilleri, li kienet ta' għajna kbira għalija f'din ir-riċerka intensiva. Bil-permess gentili tagħha, kelli x-xorti nfittef fl-arkivji personali tal-Familja Camilleri biex forsi din l-antifona tinstab u terga' tiegħu l-ħajja. Tkellimt ukoll kemm-il darba ma' Andrew Camilleri, bniedem diletant anzjan li għandu tifkriet mill-isbah tal-festa ta' Sant'Andrija ta' tfulitu, li wkoll jiftakar din l-antifona tindaqq. Izda kien kollu għal xejn, għax il-mużika originali baqgħet mitlufa.

F'Ottubru tas-sena l-oħra, nirċievi telefonata minghand is-sinjura Fava, fejn infurmatni li kienet sabet xi haġa tghodd għalija; l-antifona *Cum Pervenisset* ta' Ferdinando Camilleri. Jiena fraħt tassew xhin smajt din l-aħbar, u dlonk għamilt appuntament magħha u ltqajna ġewwa r-residenza privata tagħha biex nara b'għajnejja dan ix-xogħol mużikali. U hekk kien tassew, għax l-antifona ta' Ferdinando Camilleri sa fl-aħħar kienet instabet mill-ġdid. Is-sinjura Fava ġentilment offriet li tirregala din l-antifona lis-Socjeta L'Unjoni, u dan seħħ nhar is-Sibt 21 ta' Novembru li għadda ġewwa t-Teatru *Metanoia* waqt il-Kuncert Sinfoniku Annwali li tellgħet is-Socjeta. Tassew apprezzajna dan il-ġest minn naħa tagħha, tant li bdejna naħdmu minnufih biex din l-antifona terga' tibda tindaqq fil-festa. Wara komunikazzjoni mal-Wisq Rev. Kappillan Dun Gordon Refalo, huwa aċċetta li din l-antifona tiġi rregalata lill-knisja sabiex tindaqq f'jum il-festa waqt il-quddiesa l-kbira ta' filgħodu.

Analizi Mużikali

Iffirmata *F. Camilleri*, datata *26 Ottobre, 1930* u mghammda bl-isem *Cum Pervenisset Beatus Andreas* – din hi l-antifona l-aktar 'ġdida' miktuba mill-magħruf kompożitur Ħal Luqi Ferdinando Camilleri speċifikament għas-solennità ta' Sant'Andrija Appostlu li tiġi ċċelebrata ta' kull sena ġewwa l-parroċċa ta' Ħal Luqa.

Il-prezentazzjoni tal-Antifona mis-Sinjura Antoinette Fava

Dan ix-xogħol mużikali, b'melodija mill-isbaħ li tpaxxi l-widna u fl-istess hin konformi mal-*muto proprio*, jiftaħ b'introduzzjoni ta' tmien battuti immarkata *moderato maestoso* fuq l-istrumenti kollha. Hawnhekk tinstema' għall-ewwel darba t-tema prinċipali tal-antifona. Eżattament wara, terġa' tinstema t-tema sħiħa, din id-darba akkumpanjata mill-voċijiet maskili. Hekk kif tagħlaq l-aħħar frazi tat-tema prinċipali, insibu passaggġ *solo* fuq it-tenur, immarkat *largo*. Dan huwa akkumpanjat bi strumenti tal-korda u ftit židiet oħra bħall-flawt, l-oboe u l-kornu, li flimkien joħolqu armonija tassew bilanċjata u melodija paċifika u anqas maestuża minn dik li għadha kif instemgħet ffit aktar qabel. Wara li s-solista item l-aħħar frazi tiegħu, tidhol sezzjoni immarkata *primo tempo*, fejn insibu varjazzjoni tal-ewwel tema prinċipali, din id-darba alternata bejn l-orkestra u l-voċijiet. F'temp ta' tmintax-il battuta, din it-tema sekondarja twassal mill-ġdid għat-tema prinċipali, li terġa' tidwi bħall-bidu, bl-orkestra kollha u l-voċijiet jingħaqdu flimkien biex iwasslu għat-tmien ta' dan ix-xogħol sagru.

Għeluq

Ma nistax ma nringrazzjax lis-sinjura Antoinette Fava, ta' dan il-ġest sabiħ li għamlet magħna. Din se tibqa' mfakkra bħal sejba importanti, li tkompli żżid mal-wirt u l-patrimonju mużikali marbut mal-festa ta' Sant'Andrija Appostlu. Kien għalhekk tassew propizju li s-sinjura Fava tiġi unanimament maħtura bħala President Onorarju tas-Socjeta' tagħna u għal Hal Luqa.

Fl-aħħar nett, nistennew bil-herqa l-mument sabiex għall-ewwel darba wara nuqqas ta' għexieren ta' snin, nerrgħu nisimgħu l-antifona *Cum Pervenisset* ta' Ferdinando Camilleri tidwi mal-irkejjen kollha tat-Tempju Andrian.

**Cum pervenisset Beatus Andreas
ad locum ubi Crux parata erax, exclamabit et dixit:
O bona Crux diu desiderata et jam concupiscenti
animo praeparata securus et gaudens venio da te:
ita et tu exultans suscipias me discipulum ejus,
qui pependit in te.**